

PROF. DR. FİKRET TÜRKMEN İLE RÖPORTAJ

An Interview with Prof. Dr. Fikret Türkmen

Yrd. Doç. Dr. Ferah TÜRKER*
Şima DOĞAN**

— *Hocam, öncelikle dünyadaki ve Türkiye’deki folklor çalışmalarını hakkında bilgi verir misiniz?*

— Folklor, dünyada çok genç bir bilim dalıdır. Bu bilim dalında iki yön söz konusudur. Bunların ilkinde folklorik malzemeyi, diğerinde ise incelemeleri ele almak gerekmektedir. Malzeme bakımından ele aldığımızda folklor tarihinin, insanlık tarihi kadar eski olduğunu görmekteyiz. Ancak günümüze kadar gelen gerek sözlü gerekse yazılı kaynaklardaki folklorik bilgiler, bazen tesadüfen bazen de başka bir amaçla verilen bilgilerden ibaret olduğundan sadece yardımcı malzeme olarak kullanılabilir niteliktedir. Mesela bir seyyahın gezip gördüğü yerler hakkında bilgi verirken anlattıkları arasında folklorik malzemeler bulunabilir. Bu malzemeler bilimsel folklor çalışmalarına yardımcı olurlar. Fakat bilimsel metotlarla derlenmedikleri için esas malzeme olarak kullanılamazlar. Bilimsel çalışmalara gelince dünyadaki metotlu derlemelere dayanan bu tür çalışmalar, 19. yüzyıl başlarında başlamıştır. Grimm Kardeşlerin çalışmaları ilk bilimsel çalışmalar olarak kabul edilebilir.

Türkiye’de de folklor çalışmaları aynı şekilde iki yönde incelenebilir. Türk folklor malzemeleri de hem söz-

lü hem de yazılı kaynaklarla tarihin derinliklerinden günümüze kadar gelmiştir. Orhun Kitabelerindeki bilgiler ile başta Çin kaynakları olmak üzere, komşu milletlerin yazılı kaynaklarındaki bilgiler, bu tür malzemelere örnek gösterilebilirler.

Burada üzerinde durulması gereken bir başka önemli konu da Türk folkloru üzerinde yabancıların yaptıkları çalışmalarıdır. Yukarıda belirttiğim Grimm Kardeşlerin ortaya koyduğu çalışmalar ve kullandıkları metot, Türk folkloru ile ilgili bilimsel çalışmaları da etkilemiştir, denilebilir. Grimm Kardeşlerin ortaya koyduğu “mitolojik görüş”, Avrupa’da kültürel ortaklığı veya benzerliği milletlerin mitolojik dönemdeki akrabalıklarına bağlıyordu. Bu görüş, Avrupa’daki milletleri, hem malzeme derlemeye hem de akrabalarını aramaya sevk etti. Derlenen malzemeler açık hava müzeleri ve folklor müzelerinde sergilendi. Macarlar ve Finliler kendilerini ve akrabalarını ararken bize rastladılar. Böylece Türk folklorunun kurucuları kabul edilen bilim adamları Macarlar arasından çıktı. Ignác Kúnos, bunların başında gelir. Bilimsel anlamda ilk derlemeler ve incelemeler bu şekilde yapılmaya başlandı. Rusya’da da Türkolojinin kurucusu Radloff’un yayımladığı 10

* Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü, ferahturker@hotmail.com

** Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü Araştırma Görevlisi, dogan_sima@hotmail.com

ciltlik “Türk Halk Edebiyatı Örnekleri” adlı büyük eser, Türk boylarının halk edebiyatları ile ilgili en kapsamlı ve örnek çalışma oldu. Bu faaliyetlerin Türk boyları arasındaki akisleri de gecikmeden kendini göstermiştir. Kendisi Türk soylu olup Radloff’un da öğrencisi olan Katanov ve Şokan Velihanov, bu alanda ilk akla gelenlerdendir.

Türkiye’de de batılılaşma akımının başlamasıyla eski kültürü, özellikle eski edebiyata karşı yeni edebiyatı savunabilmek için halkı ve halk edebiyatını kullanan yazarlar, folklorik konuları işlemişlerdir. Böylece, sonuçta bilimsel amaçlı olmasa da folklorik malzeme kullanılmaya başlandı. Şinasi’nin “Şair Evlenmesi” adlı eserinde olduğu gibi.

Biraz önce bahsettiğim gibi folklor malzemesi olarak ilk örnekler, 8. yüzyıla dayanmaktadır. Orhun Kitabelerinden itibaren yazılmış temel eserlerin hepsinde bu tür malzemelere rastlanır. Malzemedeki bu zenginliğe rağmen henüz batılı anlamda folklorik bir çalışma mevcut değildir. 20. yüzyılın başında folklorla ilgili ilk yayından sonra bu bilim dalında Fuat Köprülü, Ziya Gökalp gibi bilim adamlarının yayınları başlar. Daha sonra Halk Bilgisi Derneği kurulur, Halk Evleri önemli hizmetler verirler. 1940’lı yıllarda da Ankara Üniversitesi DTCF’de ilk akademik çalışmalar başlar. 1958’de de Atatürk Üniversitesi’nde yeni bir kuşak halk edebiyatı ağırlıklı çalışmalar yapar. Bugün üniversitelerimizin pek çoğunda Türk Dili ve Edebiyatı bölümünde halk edebiyatı, halkbilimi dersleri olduğu gibi, bazı üniversitelerimizde de halkbilimi bölümü bulunmaktadır.

— *Bize biraz derleme çalışmalarından bahsedebilir misiniz? Derleme yaparken nelere dikkat etmek gerekir, bugünkü derlemeleri nasıl görüyorsunuz?*

— Folklor diğer bilim dallarından kısmen farklı bir metoda sahiptir. Malzemesini de kendisi hazırlamak durumunda olan bu dalda sözlü kaynaklar, ki buna yaşayan halk kültürü de diyebiliriz, vazgeçilmez bir öneme sahiptir. Bu yüzden derlemelerin bilimsel metotlarla yapılması gerekir. Bu iş son derece acildir. Teknolojik gelişmeler ve hızlı şehirleşme halk kültürünü yok etmektedir. Bu sebeplerle asistanlık dönemimde yazları Erzurum’un köylerinde, kışları da âşık kahvelerinde, zor şartlar altında da olsa, folklor malzemesi derledim. İzmir’e gelince “Sahada Folklor Derleme Teknikleri” adlı eserimde derlemelerin nasıl yapılması gerektiği konusunda anket soruları hazırladım. Sonra öğrencilerimle birlikte Ege Üniversitesi ve Kültür Bakanlığı tarafından desteklenen “Ege Bölgesi Sözlü ve Yazılı Kültür Ürünlerinin Derlenmesi” isimli bir projeye derleme işine başladık. Manisa ilinden başlayarak her hafta sonu köylere öğrencilerimizi dağıtarak derlemeler yaptık. Öğrencilerimizin içinden çok başarılı derlemeciler yetişti ve önemli sözlü kültür ürünleri derlendi.

Derleme faaliyetlerinin öncelikle iyi planlanması gerekir. Geleneksel kesimde kadın ve erkeklerin anlatacakları şeyler farklıdır. Bu yüzden derleyici kadronun kadın ve erkeklerden oluşması önemlidir. Özellikle kadınlar arasında derleme yaparken mutlaka iyi yetişmiş kadın derleyicilerin görev yapması gerekir. Günümüzde derle-

melerin yapılması eskiye göre oldukça kolaylaştı. Bu konuda derleme metodları ile ilgili epeyce yayın da yapıldı. Ses ve görüntü alma, fotoğraf çekme gibi teknik alt yapı da çok gelişti. Üniversitelerimizde bu konuda çalışan zengin bir kadro da mevcuttur. Vakit geçirmeden Türkiye çapında derleme faaliyetleri başlatılmalı ve folklor arşivlerinin kurulması gerekmektedir. Genç meslektaşlarıma tavsiyem herkesin kendi bölgesinde çok hızlı bir şekilde derleme faaliyetlerine başlamalarıdır. Derlemecilerin işe, “hiçbir şey bilmiyorum” diyerek başlamaları lazım. Bir de aramak çok önemli. Malzemenin en eskisini, en orijinalini, en güzelini aramak gibi bir hataya düşülüyor. Anlatılanı beğenmemek, bu önemsiz şeyi neden derliyorum gibi bir duyguya kapılmamak gerek; çünkü o malzeme zaman gelir bir problemi çözer ya da çok önemli bilgi çekirdeği ihtiva edebilir.

Bizim zamanımızda “Türk Folklor Araştırmaları Dergisi” adlı çok iyi bir folklor dergisi vardı ve derlemeler orada yayınlanırdı. Şu anda maalesef bu derlemeleri yayınlayacak ortak bir dergimiz yok. Bizim de bu konuda teşebbüslerimiz oldu, ama maalesef gerçekleşmedi. Eğer gerçekleşmiş olsaydı bir derleme dergisi çıkarmak ve Anadolu’da derlenenleri yazılı kültüre mal etmek daha hızlı olacaktı. Bugün yapılanlar inşallah çok başarılı olur, olmazsa çok yazık olacak. Çünkü iletişim teknolojisi sözlü kültürü öldürmektedir. Bunun için derleme faaliyetlerine hız vermemiz gerek.

— ***Peki Hocam, biraz önce Avrupa’daki açık hava müzelerinden bahsetmişsiniz, bizde açık hava***

müzesi neden kurulamadı? Folklor müzelerimiz var, ancak kültürümüzü sergilemekte oldukça zayıflar. Bu konuda neler düşünüyorsunuz?

— Bu bizim için ezeli bir derttir. Bizim kuşak, bunu bir türlü kuramadı. Bir ara Orta Doğu Teknik Üniversitesi’nin arazisinde açık hava müzesi için yer istendi. Türkiye’deki açık hava müzesi meselesi için bazı toplantılar da yapıldı. Fakat bunu sonuçlandıramadık. Çünkü Türkiye’de kültürel konulara para ayırmak zor geliyor. Bu konuya devletin ilgisi az. Bir de bizim bilim adamı olarak sayımız yetersizdi. Hepimiz taşradaydık. Erzurum’dan yapılacak işler değildi bunlar. Daha sonra gelen bilim adamları da bununla doğru dürüst ilgilenmediler. Ankara ve İzmir’de etnografya müzeleri var, bunların dışındaki etnografya müzelerimiz yetersiz, bazıları da arkeoloji müzelerinin gölgesinde kalmış. Arkeoloji müzeleri ise Yunan medeniyeti ağırlıklıdır. Yabancı kültürlerle oldukça ilgi gösterirken maalesef Türklük meselelerine aynı özeni göstermiyoruz. Hâlbuki açık hava müzelerinin turizm açısından da ülkemize faydası var. Ama bunu anlamadık. Zaten sergilemeyi bilmeyen bir milletiz. Sonuç olarak, maalesef bu konuda başarısız olduk.

— ***Sovyetler Birliğinin dağılmasıyla Orta Asya’da yeni bir ufuk açıldı. Bunun halk bilimine yansımaları nasıl oldu?***

— Şimdi ben, gerek doktora gerekse doçentlik çalışmalarımda kullandığım metotta, Türk Dünyası ve Türk Dünyasına komşu olan diğer kültürlerden özellikle Ermenistan’da,

Gürcistan'da sonra Balkan ülkelerinde Türk kültürünün etkileri ve Türk kültürünün etkilenme alanları üzerinde durdum. Bunu incelerken şunu fark ettim ki Türk Dünyasının göz ardı edildiği çalışmalar daima eksik kalacak. 1984-1986 yıllarında Orta Asya'ya gittiğim zaman pek çok kaynağa ulaşma imkânım olmadı. Ama o dönem Özbekistan'a yaptığım bir seyahat esnasında Tahir-Zühre isimli bir dükkân görünce anladım ki Orta Asya'daki bazı kültür değerleri hâlâ Anadolu ile ortak ve Sovyetler Birliği baskısına rağmen yaşamaya devam ediyor. Türk kültür dünyasının, Türk etnisitesinin olmadığı bölgelerde de bu böyle. Bir ayağı eksik olan halk edebiyatı ve folklor çalışmalarının, Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra tamamlanabileceğini düşünüyordum ve gerçekten de dağılma süreci tamamlandıktan sonra gördük ki bizim o güne kadar yaptığımız çalışmalar, bütünü sadece bir parçasından ibaretmiş. Yani bütünü göz önüne alarak geliştirmemiz gerekiyordu ve bundan sonraki çalışmalarımızda gerek benim gerekse benimle birlikte çalışan arkadaşlarımla, doktora ve yüksek lisans öğrencilerimin çalışma alanlarını o tarafa doğru kaydırmak gerektiğini düşündüm ve zannediyorum ki bu konuda belli bir mesafe de aldık. Yeterli mi diyeceksiniz, yeterli değil; çünkü Sovyetler Birliği dediğimiz zaman söz konusu olan eski Çarlık Rusyasını da içine alan muazzam bir çalışma dünyası. Bunun mutlak suretle keşfedilmesi gerekiyor. Destan Projesi sırasında rastladığım bir olay bu fikrimi doğruladı. Biz o zamana kadar Manas Destanı üzerine çalışırken Sovyetler

Birliği zamanında, "Asya Halklarının Destanları" serisi içerisinde yayınlanan Manas Destanını kullanıyorduk. Aynı yazmayı bizim destan projesinde kullanırken gördük ki yaklaşık elli altmış sayfalık kısım tamamen farklı. Bu da bize Sovyetler Birliği zamanında Türk Dünyası üzerinde yayınlanan çalışmalara çok dikkatli yaklaşmamız gerektiğini gösterdi. Eğer biz kendi kültürümüzü düzgün olarak işlemek istiyorsak, bu işlere ya sıfırdan başlamalıyız ya da daha büyük gayret sarf ederek daha önce yayımlanmış malzemeyi sıkı bir kontrolden geçirdikten sonra kullanmalıyız. Aksi hâlde her zaman yanıltıcı sonuçlar alırız. Mesela Manas Destanında "Ak Padişah" diye bir tip var. Moskova yayınında çok sık geçmekte olan bu tip, "çar"dır. Hâlbuki destan metninde çarın geçmemiş olması gerekir. Bu, metnin sonradan değiştirildiğini gösteren tipik bir örnektir. Aynı şekilde dinî konular, özellikle, İslamize edilmiş pek çok konu, burada ya çıkartılmış ya da değiştirilmiş olarak görülüyor. Bu arada Sovyetler Birliğinin dağılması, hele hele Cumhuriyetlerin kurulması ve ulaşımın daha kolay olması bize yeni ufuklar açtı ve yeni imkânlar sundu. Mesela ben Tacikistan'a gittiğim zaman orada bizimle ilgili bazı el yazması eserler gördüm. Orta Asya Arapları arasında, Tacikler arasında Köroğlu, bazen ufak tefek ses değişiklikleriyle aynen Türkiye'de yaşadığı gibi yaşıyor, hatta kahraman ve tipler bazen aynen tekrar ediliyor, bazen şiirlerde mülemma yani birden fazla dilin kullanımı ile karşılaşılıyor. Onun için bu saha fazla ihmal edilmemeli, genç arkadaşlarıma, genç meslektaşları-

ma bunu tavsiye ediyorum. Gittikleri zaman her şeyden önce, iletişim teknolojisinin gelişmesiyle süratle kaybolmakta olan malzemelerin toplanmasına öncelik vermeliler ve mümkün olursa kendi derledikleri malzeme üzerinde bilimsel çalışmayı tercih etsinler. Diğer malzemeleri ise yardımcı malzeme olarak kullansınlar.

— *Hocam yeri gelmişken “Türk Dünyası Destanlarının Tespiti, Türkiye Türkçesine Aktarılması ve Yayınlanması” adlı projeniz hakkında bilgi verebilir misiniz?*

— Destan türü, her zaman benim en sevdiğim tür olmuştur. Destanları okurken, destanlar hakkında konuşurken ayrı bir heyecan duyuyorum. Ben bu projeyi ilk olarak hazırlayıp dönemin Cumhurbaşkanı Sayın Süleyman Demirel’e götürdüm. Sayın Cumhurbaşkanı, projeye destek vereceklerini ancak bunun bir kurum üzerinden yapılmasının, hiç olmazsa dağıtımının kolaylığı açısından, daha faydalı olacağını söylediler. Projemiz, DPT desteği ve Cumhurbaşkanlığı kanalı ile TDK üzerinden yürütüldü. Destan projesi on yıllık uzun vadeli ve gerçekten de gerek maddi gerekse kadro bakımından oldukça zengin bir projeydi. Her bölgede bir temsilciye bağlı kadrolarla çalıştık ve mümkün olduğu kadar yazmalara ulaşmaya gayret gösterdik. Yazmaları bulamadığımız zaman da Radloff gibi, Katanov gibi büyük Türkologların derlemelerini esas aldık ve şu ana kadar 55 ciltlik bir külliyat oldu. Biz bunu 140 cilt olarak planlamıştık. Ancak bazı destanları görmemiştik, isimlerini bile bilmiyorduk, bunların her birinin birer cilt

olacağını tahmin ederek böyle düşünmüştük. Fakat işin içerisine girdikten sonra gördük ki bunların bir kısmı küçük hacimli destanlardı. Bu destanları kimi zaman hacimlerine göre birleştirip tek ciltte yayınladık. Yani bir cilt içerisinde, birden fazla destan oldu ve böylece öngördüğümüz gibi bu külliyat 140 cilde ulaşmadı. Hâlâ basım aşamasında ya da aktarması devam etmekte olan destanlar da var. Destan projesindeki temel düşüncem, her cildin girişinde de belirttiğim gibi, ilk olarak ortak Türk kültürünü bütün Türk coğrafyasına yaymak, Türk sanatkârlarının eserlerini yaratırken destanlardan ilham almalarını sağlamak, ikinci olarak da gençlerimizin ve de özellikle çocuklarımızın bu kültürle beslenmesine yardımcı olmaktı. Ayrıca bu destanlardan çocuklar için 30-35 ciltlik bir seri yaptık. Çocuk kitapları yazarı Hasan Kallıncı bizim destanlarımızı okuyarak onları çocuk romanları hâline getirdi.

Bu kitaplardan esinlenerek filmler çekilmesi lazım, tiyatro eserlerinin, senaryoların, şiirlerin yazılması, hatta resimlerin, heykellerin yapılması lazım. Yani bu kültürün çeşitli sanat dallarıyla genişletilmesi ve topluma mal edilmesi gerekir. Bu şuuru uyandırabildiğim kanaatinde değilim; ama çok yakında bir film ümidim var, inşallah başlarsa bu destan serisinin büyük fayda sağlayacağını düşünüyorum. Bir başka beklentim de diğer Türk boylarının kendilerinde olmayan destanları kendi lehçelerine aktarmaları ve böylece ortak kültürün oluşmasına katkıda bulunmalarındır.

— ***Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsünü kurmaktaki amacınız neydi ve o aşama nasıldı bize anlatabilir misiniz?***

— Ege Üniversitesi'nde bir enstitü kurma fikri bende çok eskiden beri vardı. Türk Dünyası'ndan ziyade "Ege Bölgesi Araştırma Enstitüsü" ya da "Balkan Araştırması Enstitüsü" gibi daha dar çerçeveli bir enstitü düşünüyordum. Bu nedenle benim hazırladığım ilk teklifler de Balkan Araştırmaları Enstitüsü şeklinde oldu. Dönemin Rektörü Sermet Bey'e anlatıyordum hep, hocam bir enstitü kuralım, diye. Bu arada biz Azerbaycan ile ilişkilere başladık. 1984'te Rusya İlimler Akademisi'nin davetlisi olarak bir ay süreyle Rusya'ya gitmiştim. Moskova üzerinden Azerbaycan, Özbekistan, Kazakistan ve Kırgızistan'ı dolaşım. Daha sonra Rektörümüz Sermet Bey, Rektör Yardımcısı Refet Saygılı, Ziraat Fakültesi Dekan Yardımcısı ve Tıp Fakültesi Dekanıyla birlikte Azerbaycan'a gittik. Azerbaycan'dan Türkmenistan'a geçtik. Oraları dolaşım geldikten sonra Türk Dünyasını araştırma fikri, Sermet Bey'i de heyecanlandırdı. Sonra kanun teklifi hazırlandı. Cumhurbaşkanımız Sayın Süleyman Demirel'in Türk Dili Kongresi konuklarına, Çankaya'da verdiği resepsiyonda Başbakan Ecevit'e "Sayın Başbakanım, Ege Üniversitesinde Türk Dünyasını araştırmak üzere bir enstitü kurdum, ama binamız yok. Bize yardım edebilir misiniz?" dedim. Sayın Ecevit, ne kadar para gerekli olduğunu sordu ve bir hafta içinde parayı gönderdi. Rektörümüz de enstitünün mevcut yerini bize tahsis etti ve binamızın ihalesi yapılarak inşaat

başladı. İnşaat bir buçuk sene sürdü. Tamamlandığında binamıza talipler de çoğaldı. Size bu bina çok büyük gelir, deyip yüksek okullardan bazılarını buraya yerleştirmek istediler. Bunlarla mücadele ederken çok yoruldu. Binanın giriş katına Sosyal Bilimler Enstitüsü ile Sağlık Bilimler Enstitüsünü taşıdılar. Diyeceğim şu ki bu enstitünün kuruluşu uzun mücadeleler ve gayretlerle gerçekleşti.

Enstitü için önemsedğim şeylerden biri de burayı yabancı öğrenciler için cazip bir merkez hâline getirmekti. Her yıl çeşitli geziler, konserler tertip ediyorduk. Bizim öğrencimiz olan Türkmenistan Dışişleri Bakanının Aşkabat'taki evinde bir davete katılmıştık. Orada öğrencim İzmir'de kaldığı süre boyunca çektiği fotoğrafların bulunduğu bir albüm gösterdi ve İzmir'deki mutluluğunu uzun uzun anlattı. Bu beni çok duygulandırdı. Demek ki izlediğimiz yol doğruyd.

— ***Hocam, yıllar içerisinde topladığınız kitaplardan oluşan çok zengin bir kütüphanenizin olduğunu ve bunu emekli olduğunuz zaman resmî olarak üniversiteye bağışladığınızı biliyoruz. Bize bu sürecin nasıl gerçekleştiğini anlatabilir misiniz?***

— Kitap, tiryakilik gibidir. Bir kere bağımlı hale geldiğiniz zaman okumadan uyuyamazsınız. Kitap okumak böyle bir alışkanlık meselesidir. Ben kitap toplamaya üniversite yıllarında başladım. Bizim çok iyi bir arkadaş grubumuz vardı, tavla bile oynarken yemeğine değil, kitabına oynardık. O zamanki Varlık serisinden beğendiğim kitapların büyük çoğunu tavlada kazandığımı söyleyebilirim.

Demek ki eğlenceyi de kitapla yapmak bir alışkanlık olmalı. Böylece kitaplarım birikmeye başladı. Kitaplar birbirini çeker. Bir kitap okuduğunuz zaman sizi başka kitaplara yönlendirir. Ben de galiba böyle bir hastalığa yakalandım ve kitap toplamaya başladım. Her gittiğim yerden pek çok kitap satın aldım. İlk 1984 yılıydı galiba Azerbaycan, Özbekistan, Kırgızistan ve Kazakistan'a gittiğim zaman, orarlardan kutular dolusu kitap almıştım. Sadece onları getirirken fazla kilo ücreti olarak 600 dolara yakın para ödediğimi hatırlıyorum. Buna benzer hemen hemen her seyahatimde koli koli kitap taşıdım. Bu kitapların sizlere ve sizden sonra gelecek kuşaklara faydalı olması için kütüphanemin kurulmasını sağladım ve üniversitemize bağışladım. Şu ana kadar kayda geçen kitap sayısı 22.000 civarında, hâlâ kayıt işlemleri de devam ediyor. Ayrıca ömrüm oldukça kitap desteğine devam edeceğim. Bu kitapların gençlerimize, bizden sonra gelecek kuşaklara faydalı olacağını umuyorum. Ancak gittikçe de kitabın yerini bilgisayar alıyor. Ama ben her zaman kitabı tercih eden biriyim. Çünkü değişmeyen, sabit olan bilginin temel kaynağı kitaplardır.

— *1984'ten bu yana Orta Asya'ya sık sık seyahat ediyorsunuz. Bu seyahatleriniz sırasında sizi en çok etkileyen ne oldu?*

— Türk Dünyasına yaptığım seyahatler, pek çok yarım kalmış düşüncemi tamamladı, diyebilirim. İnsanlarımızın zevklerinin, beklentilerinin, dünyayı yorumlamalarının, tepkilerinin aynı olduğunu gördüm. Abdurrahman Güzel'le bir Türkmenistan seyahati esnasında bir kenar

mahallenin meydanında, bizim Anadolu'daki köy düğünlerine benzeyen bir düğüne katıldık. Orada şunu fark ettim ki hakikaten biz aynı milletiz. Aradan bu kadar yıl geçmiş, araya pek çok ideolojik duvarlar girmiş olmasına rağmen, hatta lehçe farklılıklarına rağmen bu denli örtüşme olması beni çok heyecanlandırdı. Türk dünyasına yaptığım seyahatlerde bazı lehçelerin çok farklı olmasına rağmen oraya giden işçilerimizin hiçbir eğitim görmeden, 3-4 ay içerisinde o lehçeyi konuştuklarını görünce de çok etkilendim. Nihayetinde hiçbir yabancı dil bu kadar kısa sürede öğrenilemez. Kazakistan'daki bir PIAC toplantısında ise bir tabiat müzesine götürmüşlerdi bizi. Doldurulmuş hayvanların da olduğu müzede "Hüma Kuşu" yazılı bir ok işaretini takip ettim. O güne kadar Hüma kuşunun hayali bir kuş olduğunu düşünürdüm. Gruptan ayrılıp o tarafa doğru gittiğimde Hüma kuşunun "akbaba" olduğunu gördüm. Birden aklıma "Hüma kuşu yükseklerden seslenir" türküsü geldi. Döndükten sonra akbabalarla ilgili kaynaklara bakınca gördüm ki hakikaten akbabalar çok yükseklerden uçuyorlar, keskin gözleriyle yerdeki avlarını görebiliyorlar ve çok uzun yaşıyorlar. Hüma kuşu bir türküde bize mal oluyor, masallarda, mitolojide Kazaklarda geçiyor. Demek ki hayvan isimleri, hayvanlarla ilgili inançlar hep aynı. Bu da bize dünyayı yorumlamamızın, inançlarımızın aynı olduğunu gösteriyor. Tek farklılık lehçelerimizdeki ayrılıklar, bu kadar geniş bir coğrafyada bu da normal. Ben hep Anadolu ağızlarından örnek veriyorum. Mesela Karanlı "gelirem" diyor, Erzurumlu "celirem" diyor, Trabzonlu

“celeyrum” diyor, Egeli de “geliyom” diyor. Bir filin tek bir çekiminde bile bu kadar farklılık varken, lehçelerde yaşanan bu farklılıkların olması gayet normal değil mi?

Türkistan’da beni çok heyecanlandıran ve asla unutamadığım bir hatıram daha var. İnsanların inandığı zaman neler yapabildiğini göstermesi bakımından çok dikkate şayan. Ahmet Yesevi Üniversitesine gittiğimiz bir toplantıda üniversitenin içindeki otelde kalıyorduk ve sabah erkenden Almatı’ya uçacaktık. Havaalanına gitmeden önce Ahmet Yesevi Türbesine gidip bir Fatiha okumak istedim. Türbeye gittiğimde bağırarak dua eden bir kadın sesi duydum. Türbenin etrafında dolaşırken gördüm ki yaşlı bir kadın duvarla konuşmakta. Şafak vakti ve hiç kimse yok. Kadın o kadar kendinden geçmiş ve huşu içinde ki beni bile fark etmedi. Ben de o vecd içerisinde dua ettim ve dönüp geldim. Gerçekten de bizim buralara gitmemiz ve bu duyguları yaşamamız gerek. Bizim de geçmişimize sahip çıkarak geleceğimizi planlayıp kendi rönesansımızı yaratmamız gerekiyor.

— *Hocam, mesleğe başladığınız 1967 yılından bu yana değişen Türkiye ile birlikte gençlikte yaşanan değişiklikleri nasıl değerlendirirsiniz ve gençliğin bugünkü durumunu nasıl yorumlarsınız?*

— Bilindiği gibi, hayatın hemen hemen her safhasında özellikle son 30 yıl içerisinde iletişim teknolojisindeki gelişme hayatımızın her yönünü etkiledi. Bilgisayar teknolojisi de diyebileceğimiz bu teknoloji, ekonomiden aile hayatına kadar pek çok şeyi değiştirdi. Bundan en fazla etkilenen kesim

de gençlik oldu. Bilgisayarın bilgiye ulaşmayı ne kadar kolaylaştırdığını çocuklarımdan, torunumdan görüyorum. Fakat bunun yanında birçok alışkanlıkları da değiştirdi. Bilindiği gibi aileden, sosyal çevreden, okuldan ve medyadan alınan eğitim olmak üzere dört türlü eğitim vardır. Bunların hepsi aynı yöne, aynı ideale doğru yönelmişse millet için çok iyi; ama bunların her biri başka yöne çekerse birbirlerini destekler şekilde değil köstekler şekilde hareket ederse, o zaman yeni nesil için büyük bir tehlike söz konusu demektir. Şu anda da Türkiye’nin bu bunalımı yaşadığını düşünüyorum. Çünkü günümüzde geleneksel kültürü aktaracak temel kurumları kaybediyoruz. Temel kurumlar yavaş yavaş çözülmeye başladı. Mesela sadece aile değil, komşuluk da eskiden eğitimin içindeydi. Söz gelimi, sokakta oynayan çocukların başında bulunan bir büyük sadece kendi çocuklarını, torunlarını değil, komşu çocuklarını da korur, kollar, gözetirdi. Yeri geldiğinde onlara geleneksel kültürü hissettirmeden aktarırdı. Günümüzde böyle bir imkândan maalesef mahrumuz. Geleneksel kültürü aktaracak bir kurumumuz da yok. Ne okullarda ne sosyal medyada ne de başka kurumlarda bu yönde bir eğitim söz konusu. Bu yüzden geleneklerimizin değişmesi normal karşılanmalı; ancak değişirken tamamen kopup başka bir geleneği, başka bir örf ve âdeti benimsemek normal değildir. Başta dil olmak üzere, her şeyimiz bozuluyor, bütün değerlerimizi birer birer kaybediyoruz. Devletin bu konuya mutlak surette eğilmesi gerektiğini düşünüyorum. Düzeltildiği takdirde, kültürümüz, başka kül-

türler içerisinde hızla bozulmaya ve erimeye devam edecektir.

— ***Peki, gençlerin bu hususta ne yapmasını önerirsiniz?***

— Hristiyanlıkta dar kapılardan geçiniz diye bir telkin vardır. Bu telkinle, işin kolayına kaçmayın, zor olanı başarın, bununla bir şeyler kazanın demek istenmektedir. Ancak gençlik böyle yapmıyor, çağın gereklerini yerine getiriyorlar. Ödevleri, bilgisayarından indiriyorlar. En pratik yoldan, nasıl geçer not alabilirim, nasıl en yüksek faydayı sağlayabilirim düşüncesi içerisinde. Yani, insan psikolojisinin emrettiği gibi işin kolayına kaçıyorlar. Ancak maalesef o bilgiyi özümsemeden en basit yoldan temin etmeyi tercih ediyorlar.

Aslında bizim eğitimimizin temelinde bir sorun var. Eğitim sisteminin, ezbercilikten kurtularak aklın, bilimin ve ihtiyaçlarımızın göz önüne alınarak yeniden düzenlenmesi lazım. Ben ne zaman gençliği düşünsem Atatürk'ün konuşmaları aklıma gelir. Atatürk'ün gençliğe hitabesinden tutun da pek çok konuşmasında, yaptığı işlerde gençliğe millet olma şuuru telkin ettiğini fark edersiniz. Türk milleti sözü, konuşmalarında ağırlıklı olarak öne çıkarılır ve bu telkin edilmeye çalışılır. Türk gençliğinin de her şeyden önce bu ideal uğruna mücadele etmeyi öğrenmesi lazım. Biz gençliğe bu ideal veremediğimiz için rüzgâr önünde savrulan kuru yapraklar gibiler. Bu hususta biz halk bilimcilere, sosyal antropologlara, etnologlara kısaca sosyal bilimcilere önemli görevler düşüyor. Yapacağımız telkinlerin mutlak surette eğitim sistemine yerleştirilmesi gerekiyor.

— ***Hocam, son olarak genç akademisyenlere neler söylemek istersiniz?***

— Ben sizlerden meraklı olmanızı istiyorum. Meraklı olursanız başarılı olursunuz. Dünyayı takip etmelisiniz. Ben prensip olarak gittiğim her kongreye yanımda asistanlarımı da götürürüm. Dünyayı tanımadan büyük ilim adamı olunamaz. Dünya nelerle uğraşıyor bunu bilmek lazım. Sadece onların dediklerini tekrar etmekle olmaz. Yanlış da olsa kendi fikirlerinizi söyleyin. Tenkit edilmekten korkmayın, bu sizi ileriye götürür. Türkiye'de en büyük eksiklik ilmî tenkidin çok zayıf olması. Eş dost tanıtımı dışında ilmî tenkit yok. Hal böyle olunca ilerleme de olmuyor; çünkü insanlar kendilerini düzeltme ihtiyacını hissetmiyor. Benim sizlerden isteğim tüm bunları göz önünde bulundurarak çalışmalarınızı yürütmeniz. Sizlerin iyi birer bilim adamı olduğunu görmek ise benim için en büyük iftihar kaynağı olacaktır.

— ***Hocam, bize zaman ayırdığınız için çok teşekkür ederiz.***

— Ben teşekkür ederim.